Kirjallinen asiantuntijalausunto 5.11.2025

Eduskunta

Sosiaali- ja terveysvaliokunta
stv@eduskunta.fi

Asia: Hallituksen esitys sosiaalihuoltolain, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta (HE 113 /2025 vp)

Aika: Sosiaali- ja terveysvaliokunnan kokous 7.11.2025 klo 9.00

Näkövammaisten liitto ry kiittää eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokuntaa mahdollisuudesta jättää kirjallinen asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä koskien sosiaalihuoltolain, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamista.

Yleistä

Näkövammaisten liitto esittää esityksen hylkäämistä ja palauttamista kokonaisuudessaan uuteen valmisteluun esitykseen sisältyvien merkittävien, sosiaalihuollon asiakkaiden ja heidän läheistensä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista vaarantavien säännösehdotusten vuoksi.

Näkövammaisten liitto katsoo, että esitetty sääntely jää edelleen liian yleiselle tasolle, etenkin, kun se mahdollistaa pitkälle menevän puuttumisen perustuslain 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän suojaan ja henkilötietojen suojaan sekä perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvattuun kotirauhan suojaan. Tällaisena toteutuessaan ehdotus mahdollistaisi hyvin väljin perustein ja epätarkoin säännöksin erilaisten teknologioiden, kuten kameroiden ja liiketunnistimien, käytön esimerkiksi näkövammaisen ihmisen kotona. Lisäksi se kajoaisi myös näkövammaisen ihmisen perheenjäsenten perusoikeuksiin kaikissa sosiaalipalveluissa.

Esityksessä ei arvioida ehdotettuja säännöksiä riittävästi asiakkaan itsemääräämisoikeuden näkökulmasta. Siinä myös ehdotetaan edelleen, ettei teknologisten ratkaisujen käyttämiseen sosiaalihuollon palveluissa tarvittaisi asiakkaan suostumusta, eikä asiakkaalla edes olisi oikeutta kieltäytyä teknologisten ratkaisujen käytöstä palveluissaan.

Näkövammaisten liitto katsoo, että se, ettei asiakkaan suostumusta teknologian käyttöön edellytettäisi, on ristiriidassa esityksen tavoitteen ”säätää teknologisten ratkaisujen käyttämisestä asiakkaan sosiaalipalvelussa asiakkaan perusoikeuksia kunnioittaen” kanssa. Kunnioittaakseen asiakkaan perusoikeuksia esitettävien säännösten tulee tarjota mahdollisuus teknologisten ratkaisujen käyttämiseen osana sosiaalihuollon palveluja, ei pakottaa asiakasta käyttämään niitä.

Näkövammaisten liitto muistuttaa, että sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön ja hyvän hallintotavan mukaan asiakkaan suostumus on tärkeä osa eettistä ja oikeudellista toimintaa, erityisesti silloin, kun on kyse asiakkaan yksityisyyteen tai itsemääräämisoikeuteen vaikuttavista asioista. Hallituksen esityksessä tarkastellaan itsemääräämisoikeutta vain puolittain toteamalla, että ”itsemääräämisoikeuden täysimääräinen toteutuminen voi tarkoittaa sitä, että asiakkaalla on mahdollisuus omasta toiveestaan saada palvelua, joka nimenomaan toteutetaan teknologisen ratkaisun avulla”. Kuitenkaan ehdotettu sääntely ei mahdollistaisi asiakkaan käyttävän itsemääräämisoikeuttaan siihen, että hän valitsee muun kuin teknologisen ratkaisun avulla toteutetun palvelun. Esityksen arvio siitä, että sääntely mahdollistaa asiakkaalle omiin palveluihinsa vaikuttamisen ei pidä paikkaansa, eikä asiakkaan suostumuksen voida esityksen tavoin katsoa olevan “vain yksi vaihtoehtoinen tapa vahvistaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta”, vaan suostumuksella on suuri merkitys asiakkaan itsemääräämisoikeuden toteutumiselle.

Esityksessä suostumuksen merkitystä koetetaan epäyhdenvertaisesti perustella myös sillä, että asiakasryhmiin kuuluu henkilöitä, jotka ”syystä tai toisesta eivät ole kykeneviä antamaan suostumusta tai suostumukseen antamiseen liittyy muita ongelmia ja haasteita, ja siten suostumuksen edellyttäminen voisi muodostaa esteen teknologian käytölle tai palvelun toteuttamiselle”.

Tällä perustelulla pyritään sivuuttamaan sekä ne asiakkaat, jotka ovat kykeneviä itsemääräämisen ja suostumuksen antamiseen tai sen epäämiseen, että asiakaslain itsemääräämisoikeutta erityistilanteissa koskeva 9 §, jossa asetetaan viranomaiselle velvoite selvittää asiakkaan tahtoa yhteistyössä hänen laillisen edustajansa taikka omaisensa tai muun läheisen henkilön kanssa silloin, jos asiakas ei sairauden, henkisen toimintakyvyn vajavuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi pysty osallistumaan ja vaikuttamaan palvelujensa tai sosiaalihuoltoonsa liittyvien muiden toimenpiteiden suunnitteluun ja toteuttamiseen taikka ymmärtämään ehdotettuja ratkaisuvaihtoehtoja tai päätösten vaikutuksia. Samoin sivuutetaan vammaispalvelulain 14 ja 15 §:n sääntely tuetusta päätöksenteosta.

Esityksessä on mainittu Digipalvelujen vaikutukset sosiaali- ja terveydenhuollossa -selvityksen tulos, jonka mukaan, jos digipalveluja tarjotaan ainoana vaihtoehtona ja muun muassa ryhmätoimintoja lakkautetaan, hoitopolut voivat katketa jo alkuvaiheessa ja osa asiakkaista saattaa jäädä palvelujen ulkopuolelle. Esitettyyn sääntelyyn tämä tulos ei kuitenkaan ole vaikuttanut. Esityksessä ei myöskään tarkastella esitettävien säännösehdotusten yhteyksiä sosiaali- ja terveysministeriön asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeuden vahvistamista koskevaan hankkeeseen, jonka tavoitteena on uudistaa sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöä niin, että asiakkaiden ja potilaiden itsemääräämisoikeudesta ja sen rajoittamisesta on säädetty kattavasti. Hankkeen työryhmässä lisääntyvä teknologian käyttö sosiaali- ja terveydenhuollossa on monelta osin nähty nimenomaan itsemääräämisoikeutta rajoittavana, ja jopa rajoitustoimiin rinnastettavana asiana, ja on pidetty tärkeänä säätää sen käytöstä vasta viimesijaisena keinona ja sen käyttöä tarkkarajaisesti ja täsmällisesti säädellen.

Vammaisvaikutusten arviointi

Näkövammaisten liitto huomauttaa, että vaikka hallituksen esitykseen on lisätty vammaisvaikutusten arviointi, arvioinnissa ei ole huomioitu riittävästi eri tavalla vammaisten henkilöiden erityistarpeita eikä esityksen mahdollisia haittavaikutuksia esimerkiksi itsemääräämisoikeuden toteutumiselle. Esimerkiksi näkövammaisille ihmisille on näkeviä ihmisiä vaikeampaa, ja usein mahdotonta, havaita esimerkiksi kameravalvonnan olevan päällä, mikä on lisäriski näkövammaisen ihmisen yksityisyyden suojan vaarantumiselle.

On myös huomattava, että näkövammainen voi olla myös muun muassa perheenjäsen, omainen tai ystävä. Teknologian käytössä olisi huomioitava sen saavutettavuus myös siksi, ettei asiakkaiden tietosuoja vaarannu.

Näkövammaisten liitto katsoo, että hallituksen esitys ei myöskään riittävästi tarkastele ehdotettua sääntelyä YK:n vammaissopimuksen näkökulmasta. Esityksessä mainitaan YK:n vammaissopimuksen 4 artikla, jonka mukaiset yleiset velvoitteet edellyttävät sopijavaltioita ”toteuttamaan tai edistämään vammaisille henkilöille soveltuvan uuden teknologian, mukaan lukien tieto- ja viestintäteknologia, liikkumisen apuvälineet, laitteet ja apuvälineteknologia, tutkimusta ja kehittämistä sekä edistämään niiden saatavuutta ja käyttöä, asettaen etusijalle kohtuuhintaisen teknologian”.

Näkövammaisten liitto muistuttaa, että YK:n vammaissopimus tarkastelee teknologiaa vammaisen henkilön omassa käytössä olevien apuvälineiden ja laitteiden näkökulmasta, mutta hallituksen esityksessä täysin perusteetta rinnastetaan toisiinsa palvelua käyttävän asiakkaan käyttöön tulevat teknologiset välineet ja hänen valvontaansa käytettävät välineet, joissa on kyse aivan eri tavoin vammaisen henkilön yksityisyyteen ja itsemääräämisoikeuteen puuttuvista välineistä.

Näkövammaisten liitto muistuttaa myös, että perustuslakivaliokunta on lausunnossaan turva-auttamispalvelua koskevasta sääntelyehdotuksesta (PeVL 24/2022 vp) todennut, että sääntelyn vaikutukset perustuslain 10 §:ssä turvattuihin oikeuksiin ovat hyvin erilaisia esimerkiksi silloin, kun kyse on turvarannekkeesta, jota käyttämällä asiakas voi itse ottaa yhteyden turva-auttamispalvelun tarjoajaan, kuin silloin, kun kyse on jonkinlaisesta automaattisesti asiakkaan liikkumista tarkkailevasta laitteistosta.

Esityksessä mainitaan teknologisten ratkaisujen ja teknisen valvonnan kiinnittyvän YK:n vammaissopimuksen mukaisista oikeuksista ja velvoitteista erityisesti yhdenvertaisuuteen (12 artikla), yksityisyyden kunnioittamiseen (22 artikla) sekä esteettömyyteen ja saavutettavuuteen (9 artikla), mutta ei arvioida esitetyn sääntelyn yhteensopivuutta näiden artiklojen kanssa. YK:n vammaissopimuksen 3 artiklan a) kohdan mukaista yleisperiaatetta vammaisen henkilön yksilöllisestä itsemääräämisoikeudesta, mukaan lukien vapaus tehdä omat valintansa, esityksessä ei mainita.

Näkövammaisten liitto
PL 30, 00030 IIRIS
Marjaniementie 74, 00930 Helsinki
p. 09 396 041
nkl@nkl.fi
www.nkl.fi
Y-tunnus: 0202748-5

Näkövammaisten liitto katsoo, että esitetty sääntely perusteetta ja kohtuuttomasti rajoittaa vammaisten ihmisten yksityisyyttä ja itsemääräämisoikeutta eikä myöskään varmista käyttöön otettavien teknologisten ratkaisujen esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Teknologisten ratkaisujen käyttöönottoa harkittaessa tulee aina selvittää, että asiakkaalla tosiasiallisesti on mahdollisuus ja taito käyttää ko. teknologista välinettä, ja että asiakkaan vammasta tai muusta syystä johtuvien toimintarajoitteiden vaikutus teknologisen välineen käyttöön tai käytön estymiseen on huomioitu.

Näkövammaisten liitto painottaa, että erityisesti vammaispalvelujen osalta tulee huomioida vakiintunut ratkaisukäytäntö, jonka mukaan, vaikka palvelunjärjestäjällä on viime kädessä oikeus päättää palvelun järjestämistavasta, palvelua ei kuitenkaan saa järjestää sillä tavoin, että palvelun käyttö tosiasiassa estyy. Palvelun käytön tosiasiallinen estyminen voi olla kyseessä tilanteessa, jossa asiakas velvoitettaisiin käyttämään teknologista ratkaisua palvelun järjestämistapana. Samoin tulee

huomioida se, että sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännössä on tähän saakka lähtökohtaisesti mahdollistettu asiakkaan tahdosta riippumaton valvontavälineiden käyttö vain tilanteissa, joissa henkilö muutoin todennäköisesti vaarantaisi oman terveytensä tai turvallisuutensa taikka muiden henkilöiden terveyden tai turvallisuuden.

Esityksen mukaan asiakasprosessia koskevien sosiaalihuoltolain ja niitä täydentävien vammaispalvelulain säännösten lisäksi yksittäisissä vammaispalvelulain palvelupykälissä säädetään asioista, joita on otettava huomioon palvelun toteuttamistapaa valittaessa. Esityksessä arvioidaan näiden säännösten, yhdessä sosiaalihuoltolakiin nyt esitettävien teknologian käytön edellytyksiä koskevien säännösten kanssa, turvaavan vammaisten ihmisten oikeudet hyödynnettäessä teknologiaa vammaispalveluissa. Vammaispalvelulain asiakasprosessia koskevista säännöksistä esityksen perusteluissa mainitaan kuitenkin vain lain 4 §.

Näkövammaisten liitto muistuttaa, että vammaisten ihmisten osalta noudatettavaksi tulevat erityisesti vammaispalvelulain tarkoitussäännös, jonka mukaan lain tarkoituksena on muun ohella tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista (vammaispalvelulaki 1 § 2 kohta) ja asumisen tukea koskevat vammaispalvelulain 18 § 4 momentti, jonka mukaan asumisen tukea on järjestettävä ensisijaisesti vammaisen henkilön toivomalla toteuttamistavalla ja toteutettava siten, että vammaisen henkilön itsemääräämisoikeus, osallisuus ja yksityisyys toteutuvat ja 5 momentti, jonka mukaan tarvittavan asumisen tuen sisällön ja määrän lisäksi myös tuen toteutustavasta päätettäessä on otettava huomioon vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjattu yksilöllinen tuen tarve ja toivomukset sekä asumisen tuen merkitys vammaisen henkilön itsenäiselle elämälle.

Hallituksen esitys on kirjoitettu hoivan ja hoitotyön näkökulmasta. Eri tavoin vammaisten ihmisten erilaisia toimintarajoitteita ja käytettävän teknologian saavutettavuutta ja esteettömyyttä ei ole tarkasteltu riittävästi. Näkövammaisten liitto painottaa, että esityksen tapaan ei vammaispalveluihin soveltuvan teknologian käyttömahdollisuuksia voida selvittää vain hyödyntäen iäkkäiden henkilöiden palveluita koskevissa hankkeissa saatuja kokemuksia. Vammaisten ihmisten itsensä ja heitä edustavien järjestöjen osallistaminen ja asiantuntemus vammaispalveluissa käytettävän teknologian kehittämiseen ja käyttöönottoon on välttämätöntä.

Näkövammaisten liitto ry:n säännöskohtaiset huomiot ja muutos- ja lisäysehdotukset sosiaalihuoltolakiin esitettyihin säännösmuutoksiin

Muutosehdotukset on saavutettavuuden vuoksi merkitty tekstinkuhinkin kohtaan **lihavoinnilla** ja [hakasuluilla]. Kyseiset muutosehdotukset osoittavat, että myös pykälätasolla on useita epäselvyyksiä. Yhdessä yllä kuvattujen seikkojen kanssa nämä ovat perusteluina Näkövammaisten liiton esitykselle lain hylkäämisestä.

Sosiaalihuoltolain 3 §

Sosiaalihuoltolain 3 §:ään esitetään lisättäväksi määritelmät teknologisesta ratkaisusta ja teknisestä valvonnasta.

Lisättävän kohdan 8) mukaan teknologisella ratkaisulla tarkoitetaan asiakkaan sosiaalipalvelun toteuttamisessa käytettäviä sähköisiä laitteita, ohjelmistoja, palveluita ja järjestelmiä ja kohdan 9) mukaan teknisellä valvonnalla asiakkaan kuvan, äänen ja liikkeen havainnointia sosiaalihuollon toimintayksikön yhteisissä tiloissa.

Näkövammaisten liitto katsoo, että määritelmien lisääminen lakiin on sinänsä positiivista. Ongelmallista on, että myöhemmin lain 47 § ja 48 §:ssä käsitteitä käytetään ainakin sisällöllisesti päällekkäisinä.

Tässä lain 3 §:n kohdassa 9) tekniseksi valvonnaksi määritelty asiakkaan kuvan, äänen ja liikkeen havainnointi on lain 48 §:n 1 momentin mukaan sallittua vain sosiaalihuollon toimintayksikön asiakkaiden yhteisessä käytössä olevissa tiloissa, eikä sitä 48 §:n 3 momentin mukaan saa toteuttaa asiakkaan kodissa, henkilökohtaisessa asuinhuoneistossa tai saniteettitiloissa eikä muissa tiloissa, joiden katsotaan kuuluvan kotirauhan piiriin.

Kuitenkin lain 47 §:n 2 momentissa asiakkaan kuvaa, ääntä, liikettä tai elintoimintoja havainnoivat ratkaisut on määritelty tai nimetty teknologisiksi ratkaisuiksi, joita 47 §:n 2 momentin mukaan saa käyttää asiakkaan kodissa ja henkilökohtaisessa asuinhuoneistossa muualla kuin saniteettitiloissa.

Vaikka 47 §:n perusteluissa todetaan, että ehdotus mahdollistaisi esimerkiksi hoivakamera-tyyppisten ratkaisujen käyttämisen asiakkaan huoneessa ja kotona, 47 §:n 2 momentti rinnastuessaan sanamuodoltaan 48 §:n mukaiseen tekniseen valvontaan mahdollistaisi perustelutekstiä laajemman kuvan havainnoinnin, eli esimerkiksi yleisissä tiloissa käytettävän kameravalvonnan kaltaiset ratkaisut. Tämä on erityisen merkityksellistä, koska yksityiselämän suojan ja henkilötietojen suojan kannalta voidaan katsoa olevan kajoavampaa tallentaa kuvaa kuin havainnoida esimerkiksi pelkkää liikettä.

Näkövammaisten liitto katsoo, että käsitteiden käytön sisällöllinen päällekkäisyys on omiaan hämärtämään sitä, minkä teknologian käyttö on sallittua vain toimintayksiköiden yhteisissä tiloissa eikä ole sallittua asiakkaiden asuintiloissa ja muissa kotirauhan piiriin kuuluvissa tiloissa. Lisäksi tällaisenaan sääntelyä voitaisiin tulkita siten, että se sallisi ja ohjaisi asiakkaiden yksityiskodeissa pidemmälle menevän ja syvemmin

asiakkaan perusoikeuksia loukkaavan teknologian käyttöön kuin sosiaalihuollon toimintayksikössä asuvan henkilön osalta.

Sosiaalihuoltolain 39 §

Näkövammaisten liitto katsoo, että sosiaalihuoltolain 39 §:ään lisättäväksi esitetty uusi 3 momentti on kirjoitettu liian velvoittavaan muotoon ”on arvioitava”. Vähemmän velvoittavassakin muodossa säännös varmistaisi sen, että asiakasprosessissa arvioitaisiin teknologian hyödyt ja hyödyntämisen mahdollisuudet asiakkaan arjessa ja vähemmän velvoittavana säännös myös edistäisi paremmin asiakkaan osallistumista ja oikeutta vaikuttaa omiin palveluihinsa.

Näkövammaisten liiton muutosehdotus sosiaalihuoltolain 39 §:ään:

Asiakassuunnitelmaa laadittaessa **[voidaan tarvittaessa arvioida myös sitä]**, voidaanko asiakkaan palvelutarpeisiin vastata teknologisilla ratkaisuilla huomioiden, mitä 47 §:ssä säädetään.

Lisäksi Näkövammaisten liitto katsoo, että 39 §:ään tulee lisätä säännös siitä, että teknologisten ratkaisujen käyttäminen sosiaalihuollon palveluissa edellyttää asiakkaan antamaa suostumusta, joka on kirjattava asiakassuunnitelmaan.

Näkövammaisten liiton lisäysehdotus sosiaalihuoltolain 39 §:ään:

[Teknologisten ratkaisujen käyttäminen sosiaalihuollon palveluissa edellyttää asiakkaan antamaa suostumusta. Suostumus on kirjattava asiakassuunnitelmaan.]

Sosiaalihuoltolain 47 §:n 2 momentti

Näkövammaisten liitto katsoo, että sosiaalihuoltolain 47 §:ään ehdotettu uusi 2 momentti mahdollistaa liian pitkälle menevän puuttumisen perustuslain 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän suojaan ja henkilötietojen suojaan ja perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvattuun kotirauhan suojaan ja sallii asiakkaiden asuintiloissa ja muissa kotirauhan piiriin kuuluvissa tiloissa jopa vastaavan kameravalvonnan kuin sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteisissä yleisissä tiloissa.

Näkövammaisten liitto ehdottaa, että teknologisia ratkaisuja, jotka havainnoivat asiakkaan kuvaa, ääntä, liikettä tai elintoimintoja, saa käyttää hänen kodissaan ja henkilökohtaisessa asuinhuoneistossaan muualla kuin

saniteettitiloissa vain asiakkaan suostumuksella silloinkin, jos se on välttämätöntä hänen hoitonsa ja huolenpitonsa turvaamiseksi.

Näkövammaisten liiton muutosehdotus sosiaalihuoltolain 47 §:n 2 momenttiin:

Teknologisia ratkaisuja, jotka havainnoivat asiakkaan kuvaa, ääntä, liikettä tai elintoimintoja saa käyttää hänen kodissaan ja henkilökohtaisessa asuinhuoneistossaan muualla kuin saniteettitiloissa [**vain asiakkaan suostumuksella silloinkin]**, jos se on välttämätöntä hänen hoitonsa ja huolenpitonsa turvaamiseksi.

Sosiaalihuoltolain 47 §:n 3 momentti

Näkövammaisten liitto pitää tarpeellisena, että teknologista ratkaisua käyttöönotettaessa ja käytettäessä on huomioitava sekä asiakkaan asiassa antama suostumus että asiakkaan tietoisuus siitä, milloin ja missä tilanteissa teknologista ratkaisua käytetään. Tietoisuus teknologisen ratkaisun käyttötilanteista on erityisen merkityksellistä näkövammaiselle tai kuulonäkövammaiselle asiakkaalle, joka ei itse pysty havainnoimaan esimerkiksi etäyhteyden käynnistymistä.

Hallituksen esityksen mukaan, koska lausunnoissa tuotiin esiin, että asiakkaalla tulisi olla oikeus kieltäytyä teknologiasta, sosiaalihuoltolain 47 §:ään 3 momenttiin lisättiin teknologian käytön edellytykseksi kohta 3) jonka mukaan on huolehdittava, että asiakkaan oikeus inhimilliseen kohtaamiseen ja henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen toteutuu. Esityksen mukaan kohdan on tarkoitus ilmentää sitä, että kaikkia asiakkaan palveluja ei voida toteuttaa ainoastaan teknologialla. Näkövammaisten liitto huomauttaa, että lisätty kohta 3) ei mitenkään turvaa sitä, etteikö asiakkaan palveluja toteutettaisi vain teknologialla eikä tämä aikomus myöskään mitenkään ole pääteltävissä kohdasta 3). Säännöstekstin tulee olla täsmällistä ja tulkittavissa vain yhdellä tavalla.

Näkövammaisten liitto kiinnittää huomiota myös siihen, että vielä kevään 2025 hallituksen esityksen luonnoksessa (silloinen 47 §:n 2 momentin kohta 3) esitettiin säädettäväksi, että teknologisen ratkaisun käyttöönotossa ja käytössä on huolehdittava siitä, että teknologinen ratkaisu täyttää sille (muussa lainsäädännössä) asetetut laatuvaatimukset. Tämä edellytys on, lainkaan sen poisjättämistä perustelematta, jätetty pois esitetyn 47 §:n 3 momentin kohdasta 4). Näkövammaisten liitto esittää sen palauttamista.

Lisäksi Näkövammaisten liitto pitää välttämättömänä, että käytettävien teknologisten ratkaisujen tietosuojan riittävyys huomioidaan säännöstasolla, ja ehdottaa sen lisäämistä 47 §:n 3 momentin 4) kohtaan. Tietosuoja on mainittu perusteluissa, mutta sen lisääminen säännöstasolle korostaisi hyvinvointialueiden vastuuta asiassa.

Näkövammaisten liiton muutosehdotukset sosiaalihuoltolain 47 §:n 3 momentin kohtiin 1), 3) ja 4):

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitetun teknologisen ratkaisun käyttöönotossa ja käytössä on huolehdittava siitä, että:

1) asiakas **[on antanut asiakassuunnitelmaan kirjatun suostumuksensa teknologisen ratkaisun käyttöön ja]** on tietoinen sen käytöstä, osaa tarpeen mukaan käyttää sitä ja saa tarpeen mukaan ohjausta ja neuvontaa sen käytössä;

3) **[ettei asiakkaan palveluja toteuteta ainoastaan teknologialla ja]** asiakkaan oikeus inhimilliseen kohtaamiseen ja henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen toteutuu;

4) teknologinen ratkaisu **[täyttää sille asetetut laatuvaatimukset,]** toimii tarkoitustaan vastaavalla tavalla eikä vaaranna asiakasturvallisuutta **[eikä asiakkaan tietosuojaa].**

Lisäksi Näkövammaisten liitto katsoo, että sosiaalihuoltolain 47 §:ään tulee sisällyttää sisällölliset viittaukset (ei vain pykäläviittausta) siihen, että sosiaalihuoltoa koskevia päätöksiä ja ratkaisuja tehtäessä ja sosiaalihuoltoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan etu, asiakkaan toivomukset ja mielipide ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan (sosiaalihuoltolaki 30 § 2 momentti ja asiakaslain 8 § 1 ja 2 momentit).

Tietosuoja

Hallituksen esityksessä ei ole riittävästi arvoitu esityksen tietosuojaan liittyviä riskejä eikä käytännön vaikutuksia henkilötietojen käsittelyyn ja siten yksityiselämän suojaan. Ehdotetusta sääntelystä ei käy ilmi, millaisia henkilötietoja teknologisten ratkaisujen avulla kerätään ja miten niitä käsitellään.

Myöskään kerättävien tietojen minimoimista ja käyttötarkoitussidonnaisuutta ei arvioida. Esitetty sääntely lisää riskejä siitä, että käyttöön otettavan teknologian avulla kerätään asiakasta, ja todennäköisesti myös hänen läheisiään, koskevaa henkilötietoa tarpeettoman paljon, ja että näitä tietoja hyödynnetään tavalla, joka ei ole läpinäkyvää asiakkaalle. Esityksessä ei myöskään tarkastella sitä, miten teknologiaa käyttöönotettaessa varmistetaan asiakkaan tietoisuus tietosuojaan liittyvistä oikeuksistaan.

Myös tietosuojan näkökulmasta on erityisen ongelmallista, että esityksen mukaan asiakkaalta ei kysytä suostumusta teknologisten ratkaisujen käyttöön. Suostumuksen pyytäminen saattaisi asiakkaan tietoon sen, mitä käytännössä teknologian hyödyntäminen hänen palveluissaan tarkoittaa ja olisi läpinäkyvä tapa informoida asiasta. Näkövammaisten liitto muistuttaa, että sosiaalihuollon asiakastiedot ovat arkaluonteisia, ja niiden suojaaminen edellyttää vahvoja tietoturvatoimia. Teknologisten ratkaisujen käyttöönotto lisää riskiä tietomurroille ja kyberhyökkäyksille.

Kokonaisuutena lakiesitys on tällaisena toteutuessaan jättämässä sosiaalihuollon työntekijöille hyvin suuren vallan siitä, kenen asiakkaan osalta teknologiaa hyödynnettäisiin esityksessä tarkoitetulla tavalla. Näkövammaisten liitto edellyttää sen huomioimista, että uuden sääntelyn toimeenpano edellyttää perusteellista koulutusta ja selkeitä ohjeistuksia, myös tietosuojan ja asiakkaan informoinnin osalta. Hyvinvointialueiden on varattava tähän riittävästi resursseja ja asiantuntemusta.

Lisätietoja:

juristi Taina Kölhi
taina.kolhi@nakovammaistenliitto.fi

vanhustyön asiantuntija Sanna Piuva
sanna.piuva@nakovammaistenliitto.fi

Näkövammaisten liitto ry

Jukka Tahvanainen
toimitusjohtaja

Sari Kokko
järjestöjohtaja